

8. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року / В.С.Пономаренко, М.О.Кизим, О.М.Тищенко та ін. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 352 с.

9. Тищенко О.М., Дуленко А.Л., Петрова Н.Б. Визначення рівня конкурентоспроможності сфери туризму в регіонах України // Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов. – Харьков: ФЛП Либуркина Л.М.; ИД «ИНЖЭК», 2009. – С.260-274.

10. Тищенко О.М., Петрова Н.Б. Інноваційний розвиток туристського бізнесу в Україні // Інновації: проблеми науки та практики. – Харків: ФЛП Лібуркина Л.М.; ВД «ІНЖЕК», 2009. – С.82-94.

11. Тищенко О.М. Кластери як вектор розвитку економіки: організація, сутність і концепції // Теоретичні та прикладні питання економіки. Вип.21. – К.: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2010. – С.74-81.

Получено 26.04.2010

УДК 332.133.6 (045)

А.Ю.БЕЗШКУРА

Житомирський державний технологічний університет

РОЛЬ КЛАСТЕРІВ У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто особливості кластерної форми організації регіонального розвитку. Досліджено роль і функції кластерів в умовах трансформації національної економіки.

Рассмотрены особенности кластерной формы организации регионального развития. Исследованы роль и функции кластеров в условиях трансформации национальной экономики.

The features of the cluster form of regional development are considered. The role and function of clusters in transforming the national economy are explored.

Ключові слова: кластер, регіональний розвиток, конкурентоспроможність.

Науково-технічний прогрес та інтелектуалізація основних складових виробництва в усіх сферах економіки забезпечує економічне зростання держав у ХХІ ст. та формування „нової” економіки, а саме – економіки знань. Важливою рисою інноваційно орієнтованої економіки є стабільне зростання долі наукоємного сектору виробництва за рахунок створення територіальних науково-виробничих конгломератів – регіональних кластерів.

У стратегії підвищення конкурентоспроможності економіки України, її регіонів передбачено широке розповсюдження кластерних принципів організації виробничої взаємодії на регіональному рівні, що надає значні можливості як для підвищення конкурентоспроможності регіонів, для стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності, так і для взаємодії великого і малого бізнесу.

Проблеми конкурентного кластерного регіонального розвитку в

умовах трансформації економіки досліджували Н.Булатова, М.Войнаренко, С.Колодинський, С.Соколенко, М.Портер [1-4, 6]. У наукових працях цих вчених визначено теоретико-методологічні засади конкурентного кластерного розвитку: характерні риси, складові структурні елементи, проблеми та шляхи їх вирішення. Так, з точки зору С.Соколенко, «кластери створюють унікальну підставу для розвитку інноваційної діяльності, підвищення продуктивності та рентабельності сектору малих і середніх підприємств. Кластери – істинне дитя глобалізації, підвищення ролі регіонів, створюють основу для притоку іноземних інвестицій, навчання широкого кола підприємців й міцного розвитку малого і середнього підприємництва, підвищення гнучкості та мобільності компаній, створення широкого спектру мережевих структур» [5].

Невирішеними залишається низка теоретико-методологічних питань щодо ролі кластерів у регіональному розвитку в умовах трансформації національної економіки. Наявність невирішених наукових проблем, пов'язаних з необхідністю залучення кластерного потенціалу до процесів економічного зростання регіонів і реформування суспільних відносин, недостатній рівень дослідження тенденцій його розвитку зумовлюють актуальність теми.

Мета даної роботи полягає у вивченні особливостей кластерного підходу та визначенні ролі кластерів у регіональному розвитку в умовах трансформації національної економіки.

В основі теорії кластерного механізму лежить поняття «кластер», яке має різні тлумачення. Так, М.Портер, основоположник теорії кластерного розвитку, пропонує таке визначення: «Кластери – це зосередження в географічному регіоні взаємозалежних підприємств та установ у межах окремої області» [4]. Кластери можуть охоплювати як невелику (10-15 компаній), так і значну кількість підприємств та структур (6-7 тис. компаній, як в Індії чи в Китаї), а також можуть формуватися як з великих, так і з малих фірм у різноманітних видах об'єднань і співвідношень. Кластером вважають як географічну концентрацію компаній, що працюють в окремому виді бізнесу, так і конгломерацію великих і малих фірм, частина яких може бути власністю іноземців. Кластери з'являються як в традиційних галузях, так і в high-tech напрямках, як у виробничо-комерційному сегменті або в секторі послуг, так і в соціальних сферах. Нерідко центром формування кластерів виступають університети або групи науково-дослідницьких структур і проектних установ.

Особливість сучасного механізму формування конкурентоспроможності підприємств на вітчизняному та міжнародному ринках, який

базується переважно на генерації і нарощуванні інноваційного потенціалу, який, у свою чергу, створює основу для розвитку сукупності науково-технологічних, виробничих і маркетингових ланцюгів зі створення нових продуктів і технологічних процесів із визначеними параметрами, зумовлює потребу у прискореному створенні в Україні інноваційних кластерів, характерними особливостями яких є:

- специфічна система цінностей;
- нетривіальна система організаційно-керівних відносин;
- комплекс переваг, що робить інноваційно-кластерний механізм взаємодії у багатьох випадках більш привабливим, ніж інші організаційно-правові форми управління інноваційним потенціалом регіону в умовах трансформації національної економіки.

Перевагою кластерів є полегшення доступу до капіталу, оскільки концентрація підприємств, організацій, фірм, які беруть участь, формує сприятливий клімат для виникнення сукупних внутрішніх кредитних ресурсів, а також залучає венчурний капітал, прямі іноземні інвестиції й нові технології. Крім того, кластерна форма організації приводить до створення «сукупного інноваційного продукту», це пов'язане з тим, що об'єднання в кластер на основі інтеграції формує не просто концентрацію різноманітних винаходів, ноу-хау, а певну систему розповсюдження нових знань і технологій. При цьому найважливішою умовою ефективного перетворення винаходів і ноу-хау в інновації, а останні – в продукцію, продукт, послуги з конкурентними перевагами, є мережа стійких зв'язків між всіма учасниками такого об'єднання.

Сприятливі умови впровадження нових технологій, відсутність бюрократичних обмежень з боку вищих органів управління стимулює розробку та впровадження інновацій. Певна організаційно-економічна самостійність суб'єктів кластера та наявність пільгових умов для організації нових фірм забезпечує запуск нових типів виробництв, нових інноваційних технологій і, відповідно, випуск нових конкурентоспроможних товарів та послуг.

В умовах трансформації національної економіки багато підприємств лише недавно почали виходити з глибокої економічної кризи. Об'єднання і співробітництво в рамках кластеру може допомогти розділити високі витрати і ризики інновацій між учасниками мережі. Через постійні і швидкі зміни на ринках і в технологіях підприємства змушені приділяти все більшу увагу цим процесам і виявляти здатність до засвоєння інформації, нових технологій, тобто виявляти здатність до навчання. Співробітництво в рамках мережі підвищує можливості кожного підприємства одержувати інформацію про нові технології за

рахунок близької інтеграції між ними, яка допомагає переборювати ці проблеми за рахунок доповнення і спеціалізації одна одною. Це може допомогти підприємствам в адаптації їхньої організаційної структури до нових умов.

Глибина та широта сфер діяльності кластерних структур особливо зросла за останні роки з наростанням процесів глобалізації, посиленням конкурентної боротьби і ускладненням ситуації на світових ринках. Із збільшенням обсягів інформації і знань в галузі ризиків у глобальній економіці значно змінилась і продовжує змінюватися роль кластерів у конкурентній боротьбі. Можливість шляхом кластеризації формувати необхідну критичну масу в окремих сферах діяльності дозволяє кластерам презентувати світу як унікальність, так і здатність будь-якої національної, регіональної чи територіальної економіки витримувати тиск з боку конкурентів.

Прикладом цього може бути розвиток керамічного кластера в м.Слов'янську Донецької області, гранітного кластера в Житомирській області, будівельного кластера в Хмельницькій області, а також деревообробного кластера в с.Рокитне Рівненської області. Прикладом ефективного використання природних ресурсів, зокрема, граніту, у розвитку будівництва і формуванні кластеру будівництва та будматеріалів можуть служити зусилля, зроблені в Житомирській області. У складі учасників цього кластеру два банки інтенсивно співпрацюють з будівельними компаніями, а також навчальні заклади, які забезпечують підготовку і впроваджують програми стажувань для персоналу. І все це тільки початок майбутньої масштабної модернізації промислової політики в Україні.

Таким чином, головним завданням регіональної кластеризації в умовах трансформації національної економіки є підвищення конкурентоздатності економіки певного регіону, що забезпечить високий рівень зайнятості, зростання стандарту рівня життя тобто реальних доходів населення, випуск продукції, конкурентоспроможної як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринках.

Отже, Україні в мовах трансформації національної економіки у програмах розвитку необхідно враховувати ряд заходів щодо створення в регіонах мережевих інноваційних структур на основі кластерного підходу, залучити наукові та освітні центри до вивчення світового досвіду розвитку кластерів і до підготовки спеціалістів для роботи в умовах кластеризації економіки.

Подальші дослідження у даному напрямі пов'язані з розробкою інституційної, нормативно-правової бази формування, функціонування і розвитку кластерів як одного з пріоритетних напрямів регіонального

соціально-економічного розвитку та реформування великомасштабних підприємств різних галузей економіки України.

1. Булатова Н.М. Методологические подходы формирования региональных промышленно-транспортных комплексов на основе кластерного подхода // Вестник БДУ. Вып.4. Серия 9: Физика и техника. – Улан-Уде: БДУ, 2005. – С.20-23.

2. Войнаренко М. П., Малий М. В. Будівельний кластер – європейський шлях розвитку. – Хмельницький: Поділля Перший, 2005. – 32 с.

3. Колодинский С.Б. Рационализация кластерных структур инновационного развития региона // Материалы IX междунар. науч.-практ. конф. «Актуальные вопросы инновационной деятельности». – Симферополь, 2004. – С.68–71.

4. Портер М. Конкуренция: Пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2002. – 496 с.

5. Соколенко С.И. О кластеризации в странах ОЧЭС // Деловой вестник. – 2007. – № 12(163). – С.21.

6. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры. – К.: Колос, 2002. – 546 с.

Отримано 22.04.2010

УДК 330.101.332

С.Б.ТИМОФЕЕВА

Харьковская национальная академия городского хозяйства

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ХАРЬКОВСКОГО РЕГИОНА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Анализируется текущее экономическое состояние Харьковского региона, определены основные проблемы, обуславливающие низкий уровень его конкурентоспособности, намечены пути их разрешения.

Аналізується поточний економічний стан Харківського регіону, визначено проблеми, які визначають низький рівень його конкурентоспроможності, намічено шляхи їх вирішення.

The current economic condition of the Kharkov region is analyzed in the article, the basic problems causing low level of its competitiveness are defined and the ways of their solving are planned.

Ключевые слова: Харьковский регион, региональная конкурентоспособность, конкурентные преимущества региона.

В аспекте современных процессов интеграции и глобализации мирового пространства первоочередными становятся вопросы конкурентоспособности страны, которая, в свою очередь, во многом определяется показателями конкурентоспособности ее регионов. Конкурентоспособность, в региональном и общегосударственном разрезах, методы ее измерения на различных этапах экономического цикла уже долгое время находятся в центре внимания экономистов и политиков в связи с тем, что именно от соответствия реальной действительности параметров конкурентоспособности зависит обоснованность стратеги-